

Ženy zbavené svobody

*Výňatek z desáté obecné zprávy CPT,
publikované v roce 2000*

Předběžné poznámky

21. V několika předchozích zprávách CPT vysvětlil kritéria, kterými se řídí při své činnosti v rozličných místech, kde jsou zadržovány osoby – policejní stanice, věznice, zařízení pro zadržování cizinců, psychiatrické léčebny a zařízení pro mladistvé.

Výbor samozřejmě uplatňuje výše zmíněná kritéria jak vůči ženám, tak vůči mužům zbaveným svobody. Nicméně ve všech členských státech Rady Evropy tvoří ženy poměrně malou menšinu osob zbavených svobody. S ohledem na tuto skutečnost může být pro státy velice nákladné zabezpečit zvláštní podmínky pro zadržované ženy. Často se proto stává, že jsou ženy umísťovány jen do malého počtu zařízení (které se někdy nacházejí daleko od jejich domova a závislých dětí), v prostorách původně projektovaných na zadržování mužů (kteří někdy sdílí prostory s ženami). Vzhledem k těmto okolnostem je nutno vytvoření bezpečného a slušného prostředí pro ženy zbavené svobody věnovat zvláštní pozornost.

Pro zdůraznění významu, který připisuje prevenci špatného zacházení se ženami zbavenými svobody, se CPT rozhodl věnovat tuto kapitolu svojí desáté souhrnné zprávě popisu několika specifických problémů, na které se v této oblasti zaměřuje. Výbor věří, že takto jednoznačně obeznámí příslušné orgány se svými názory na způsob s jakým by se mělo zacházet se ženami zbavenými svobody. Stejně jako v předchozích letech **by Výbor uvítal připomínky k této části obecné zprávy.**

22. Předem je třeba zdůraznit, že CPT v této kapitole nerozlišuje povahu místa zadržování a jeho postoj je totožný v případě všech institucí, ve kterých dochází ke zbavení svobody osob. Přesto však zkušenosti CPT naznačují, že zvýšené riziko narušení fyzické a/nebo psychické integrity žen se objevuje v době těsně po zbavení svobody. Z tohoto důvodu by právě v této fázi měla být kladena na dodržování dále uvedených kritérií zvláštní pozornost.

Výbor též zdůrazňuje, že všechny standardy, které vypracovává pro tuto oblast, by se měly považovat za doplnění standardů stanovených v mnoha dalších mezinárodních dokumentech, včetně Evropské úmluvy o lidských právech, Úmluvy OSN o právech dítěte, Úmluvy OSN o odstranění všech forem diskriminace žen a Souboru principů OSN na ochranu všech zadržovaných nebo vězněných osob v jakékoliv formě.

Personál složený z příslušníků obou pohlaví

23. Jak CPT zdůraznil v deváté souhrnné zprávě, personál tvořený zástupci obou pohlaví představuje důležitou záruku proti špatnému zacházení v místech zadržování. Přítomnost mužského a ženského personálu může mít blahodárny účinek jak na étos zařízení, tak na posílení pocitu normálnosti v místě zadržování.

Pokud jsou v zařízení osoby obou pohlaví, je tím umožněno, aby choulostivé činnosti, např. osobní prohlídky, vykonávali odpovídající pracovníci. V této souvislosti CPT opětovně zdůrazňuje, že osoby zbavené svobody by měl prohledávat pouze personál stejného pohlaví a že všechny prohlídky, při kterých se musí zadržená osoba svléknout, by se měly konat mimo dohled personálu opačného pohlaví.

Oddělené umístění žen zbavených svobody

24. K péči, kterou je stát povinný zabezpečit pro osoby zbavené svobody, patří také odpovědnost za jejich ochranu před každým, kdo by jim chtěl ublížit. CPT se občas setkal s tvrzeními o týrání žen ženami. Častěji se však objevují tvrzení o špatném zacházení se zadrženými ženami ze strany mužů (zejména o sexuálním obtěžování, včetně verbálních projevů se sexuálními narážkami), a to zejména pokud stát nezabezpečil oddělené umístění žen zbavených svobody do zařízení, kde dozorující personál tvoří převážně ženy.

Ženy zbavené svobody by měly být umístěny zásadně odděleně od mužů zadržovaných v tom samém zařízení. Některé státy však začaly přijímat opatření umožňující společné umístění manželských párů (pokud jsou oba partneři zbaveni svobody) a/nebo jistou míru kontaktů mezi příslušníky opačného pohlaví ve věznicích. CPT vítá tato progresivní opatření za předpokladu, že s nimi jedinci souhlasí, jsou pečlivě vybírání a je zabezpečen přiměřený dohled.

Rovnost v přístupu k aktivitám

25. Ženy zbavené svobody by měly mít stejný přístup k smysluplným aktivitám (práce, školení, další vzdělávání, sport atd.) jako muži. Jak se již Výbor zmínil ve své minulé obecné zprávě, delegace CPT se velmi často setkávaly s tím, že ženám zbaveným svobody byly nabízeny aktivity, které se pro ně považovaly za „vhodné“ (jako šití či ruční práce), zatímco vězni mužského pohlaví měli přístup k přípravě na povolání podstatně odbornější povahy.

Podle názoru CPT může takovýto diskriminační přístup jen posílit zastaralé stereotypy o sociální roli ženy. Nadto může být za určitých okolností odepření rovného přístupu žen k režimovým aktivitám kvalifikováno jako ponižující zacházení.

Péče před porodem a po porodu

26. Mělo by být vyvinuto maximální úsilí pro zabezpečení zvláštních výživových potřeb těhotných žen ve věznicích, jimž by se měla poskytovat strava s vysokým obsahem bílkovin, bohatá na čerstvé ovoce a zeleninu.

27. Je samozřejmé, že děti by se neměly rodit ve věznicích a je proto v členských státech Rady Evropy normální praxí, převést v přiměřeném časovém okamžiku těhotné ženy do nemocnice, která je mimo zařízení.

Přesto se čas od času CPT setkává s případy, kdy jsou těhotné ženy během gynekologických prohlídek a/nebo porodu připoutávány či jinak upevňovány k lůžku nebo jiným kusům nábytku. Tento přístup je naprosto neakceptovatelný a rozhodně by mohl být označen za nelidské a ponižující zacházení. Mohou a měly by být nalezeny jiné způsoby zajištění bezpečnosti.

28. Mnoho žen ve věznicích jsou hlavními živitelkami dětí nebo jiných osob, které mohou být jejich uvězněním negativně zasaženy.¹

V této souvislosti je zvláště problematickou otázkou, zda – a pokud ano, na jak dlouho – by mělo být pro novorozence a malé děti možné zůstat ve věznici u svých matek. Na tuto otázku lze jen obtížně odpovědět. Na jedné straně je zjevné, že věznice není pro novorozence a malé děti přiměřeným prostředím, na druhé straně však v žádném případě není žádoucí násilné odtržení malých dětí od jejich matek.

29. Podle názoru CPT musí být ve všech případech uplatněna zásada nejlepšího zájmu dítěte. To především znamená, že každá předporodní a poporodní péče poskytovaná ve věznici by měla být rovnocenná péči poskytované mimo něj. Pokud jsou novorozenci a malé děti umístěné ve vězeňském prostředí, měli by na ně dohlížet odborníci na sociální práci a vývoj dítěte. Cílem by mělo být vytvoření prostředí zaměřeného na dítě, bez viditelných charakteristik vězeňského prostředí jako jsou uniformy a chrastící svazky klíčů.

Také by se ve věznicích měl zajistit normální rozvoj motorických a kognitivních schopností malých dětí. Ve věznicích by pro ně měly být zabezpečeny zejména dostatečné možnosti k pohybu a ke hře a mělo by se jim umožnit opustit zařízení a poznat normální život za zdmi zařízení kdykoli je to možné.

Také ulehčením možnosti péče o dítě mimo vězeňské zařízení ze strany příbuzných lze přispět ke sdílení odpovědnosti za jeho výchovu (například otcem dítěte). V případech, kdy to není možné, by mělo být zváženo zabezpečení docházky do dětských jeslí. Takovéto řešení může vězněným ženám umožnit účast na pracovních a jiných aktivitách v zařízení ve větší míře, než by jinak byla možná.

Otázky hygieny a zdraví

30. Výbor by chtěl taktéž upozornit na řadu otázek souvisejících s hygienou a zdravím, při kterých se potřeby žen zbavených svobody značně liší od potřeb mužů.

31. V přiměřené míře by měly být zohledněny zvláštní potřeby **ženské hygieny**. Velmi důležitý je neomezený přístup k sanitárním zařízením a umývárnam, možnost bezpečné likvidace krví znečištěných předmětů a poskytování hygienických potřeb, jako jsou hygienické vložky a tampony. Nezabezpečení těchto základních potřeb může samo o sobě představovat ponižující zacházení.

32. Dále je stejně důležité, aby zdravotní péče poskytovaná osobám zbaveným svobody dosahovala takového standardu, jaký je poskytován pacientům na svobodě.

U žen zbavených svobody zásada rovnocenné péče předpokládá, že **zdravotní péče** bude poskytována lékaři a zdravotními sestrami, kteří mají vzdělání v oblasti ženského lékařství včetně gynekologie.

¹ Viz také doporučení č. 1469 (2000) Parlamentního shromáždění Rady Evropy týkající se matek a dětí ve věznicích.

Pokud jsou vedle toho v externím prostředí k dispozici preventivní zdravotní opatření zvláště určená pro ženy, jako prohlídky na zjištění rakoviny prsu anebo děložního čípku, měly by být poskytovány rovněž ženám zbaveným svobody

Rovné zacházení také znamená, že se v místech zadržování musí respektovat právo ženy na její tělesnou integritu ve stejné míře jako je tomu na svobodě. Pokud mají ženy na svobodě přístup k tzv. „morning after“ tabletkám a/nebo jiným formám přerušení těhotenství v pozdějších fázích gravidity, měly by k nim mít přístup za stejných podmínek i ženy zbavené svobody.

33. Zásadně platí, že osoby, které zahájily ještě na svobodě určitá léčení, by měly mít možnost v tomto léčení pokračovat i v době uvěznění. V této souvislosti je třeba vyvinout úsilí na zajištění odpovídajícího přísunu speciálních léků pro ženy i na místech jejich zadržování.

Konkrétně v souvislosti s antikoncepčními pilulkami je třeba připomenout, že tento lék může být předepsán i z jiných zdravotních důvodů než je zamezení těhotenství (např. k zmírnění menstruačních bolestí). Skutečnost, že uvěznění ženy samo o sobě podstatně snižuje pravděpodobnost početí, není dostatečným důvodem pro neposkytnutí tohoto léku.